

Motion till riksdagen

1988/89:K233

av Bengt Kindbom m. fl. (c)
Grundlagsskyddat ägande, m.m.

Grundlagsskyddad egendomsrätt

Att det allmänna måste ta enskild egendom i anspråk – helt eller delvis – är i vissa fall oundvikligt. Förutsättningen måste dock vara att det föreligger ett betydande samhällsintresse som motiverar detta liksom att full ersättning utgår till den enskilde för tvångsupplåtelsen och den förlust eller skada som uppstår.

Nuvarande grundlag ger inget klart besked i dessa viktiga frågor. Visserligen innehåller regeringsformen (RF) en bestämmelse som innebär att varje medborgare, vilkens egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande, skall vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag (2 kap. 18 § RF). Man bör dock observera att paragrafen i fråga inte föreskriver full ersättning. Utan hinder av grundlag kan alltså i vanlig lag föreskrivas att endast en del av förlusten skall ersättas.

En sådan ordning strider mot den rättsuppfattning som Sverige av tradition bekämt sig till. I västeuropeisk rätt är skyddet av enskild egendom starkare än hos oss. I vårt grannland Danmark stadgas full ersättning vid expropriation. Egendomskyddet finns också inskrivet i Europakonventionen som Sverige har biträtt. En konsekvens av detta borde vara att egendomsrätten även i vårt land skrivs in i vår grundlag.

Ärende av detta slag aktualiseras då och då i Europadomstolen. I dagarna har kommissionen för mänskliga rättigheter beslutat överlämna ett ärende från Sverige till Europadomstolen för prövning av ersättningen i ett expropriationsmål.

Den fråga vi här aktualiserar är inte på något sätt ny. Den har under årtionden behandlats av utredningar utan något påtagligt resultat. I ett tidigare skede kunde man hänvisa till att gammal svensk rättstradition gav tillräcklig trygghet för den enskilde. Denna trygghet existerar inte längre.

Enskild egendom bör därför så snart som möjligt tillförsäkras skydd i grundlag. Skyddet bör omfatta såväl lös som fast egendom liksom förfogandeförhållande. En särskild utredning bör tillsättas för uppgiften.

Grundlagsskyddad närings- och yrkesfrihet

Även denna fråga har varit föremål för ett flertal livliga diskussioner under årens lopp. Motioner i frågan har avvisats av riksdagen med hänvisningar till

att de inskränkningar i grundlag som i så fall måste göras skulle bli mycket omfattande och göra skyddet mindre värt. Vi kan inte dela dessa invändningar fullt ut. Självfallet måste näringsfriheten vara försedd med undantag på grund av säkerhets-, hälso-, vård-, arbetarskydds- och andra ordningsintressen, men själva grundtanken att varje medborgare skall ha frihet att driva näring och yrke är i sig så betydelsefull att besväret med att utforma undantagsbestämmelser förefaller försumbart.

Vi kan idag konstatera att dessa friheter delvis är kringskurna av till exempel monopol, bidragsbestämmelser, långtgående reglerings- och styrningsåtgärder, auktorisationskrav, etableringskontroll och liknande företeelser. Grunden för en marknadsekonomi är att företag får startas fritt. Utan ett fritt tillträde hotas näringslivets dynamik och därmed arbetstillfällena. Det är mot denna bakgrund angeläget att söka fastställa de gränser som skall gälla för närings- och yrkesfrihet.

Vi har tidigare begärt att en utredning skall tillsättas för att klarlägga i vilka avseenden en förstärkning av dessa friheter kan ske i grundlag och i annan lag, samt hur en förstärkning av egendomsrättens ställning skall uppnås. Vi upprepar nu detta krav och föreslår att riksdagen av regeringen skall begära en utredning i frågan.

Hemställan

Med anledning av vad som ovan anförts hemställer vi
att riksdagen av regeringen begär en utredning om skyddet för
närings- och yrkesfriheten och egendomsrättens ställning i grundlag.

Stockholm den 24 januari 1989

Bengt Kindbom (c)

Martin Olsson (c)

Anders Svärd (c)

Birger Andersson (c)

Kjell Eriksson (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Ingbritt Irhammar (c)

Stina Eliasson (c)